

P. BOSNIĆ, M. JANEŠ

STANJE I PROBLEMI U PROVEDBI UZGOJNO SELEKCIJSKIH MJERA RADI UNAPREĐENJA SVINJOGOJSTVA NA INDIVIDUALNOM SEKTORU

U okviru mjera koje se poduzimaju radi unapređivanja svinjogojske proizvodnje u cjelini su i poslovi i zadaci na provedbi uzgoja i selekcije svinja. Genetski potencijal proizvodnosti grla limitira svinjogojsku proizvodnju ne samo u naturalnim proizvodnim obilježjima već i u ekonomici proizvodnje, stoga se ne može ulaziti u razvoj pojedinih grana stočarstva bez prethodno definiranog i razrađenog programa uzgoja i selekcije.

Na nivou Republike prihvaćen je i provodi se Program gojdbene izgradnje svinja. U ovakvom postojećem obliku možemo ga smatrati prihvatljivim i za njegove nosioce provedivim u proizvodnji na poslovima koji se odnose na planske programe križanja, programe uzgoja u čistoj krvi određenih pasmina svinja, plansku proizvodnju rasplodnog materijala kao i za testiranje proizvodnosti muških i ženskih kvalitetnih rasplodnih grla. U toku će se primjene određeni postupci dopunjavati koji se odnose na uzgoj i selekciju svinja, a u skladu sa najnovijim stručnim i naučnim saznanjima, te prema nekim od posebnih zahtjeva u preradi i tehnologiji mesnih industrija i radi lakšeg plasmana prerađevina od svinjskog mesa na inozemna tržišta.

Pretežan nosilac zadataka i poslova na selekciji svinja mora biti društveni sektor proizvodnje, a koji bi materijalno i kadrovski trebao biti osposobljen da bude nosilac razvoja svinjogojstva. Međutim, u sadašnjoj fazi razvoja i organiziranosti svinjogojstva društveni sektor nije u mogućnosti da u cijelosti zadovolji potrebe u odnosu na proizvodnju kvalitetnih testiranih rasplodnih nerastova i planski proizvedenih čistokrvnih ili križanih nazimica. Osim toga društvene farme zbog malih proizvodnih kapaciteta i malog broja krmača u proizvodnji ne javljaju se na tržištu kao robni proizvođač prasadi, već prasad proizvodi isključivo za vlastite potrebe na tovu svinja. Kako društveni sektor nema dovoljan broj krmača, u provođenje uzgojno selekcijskih mjera treba uključiti i individualni sektor. Nosioci provođenja uzgojno selekcijskih mjera trebaju biti organizirani proizvođači sa većim bojem krmača.

Na taj način proizveli bi određeni broj nerastića i nazimica sa poznatim porijeklom, a koji bi po proizvodnim svojstvima bile bolje od postojećih grla na individualnom sektoru.

Postojeće stanje u svinjogojstvu SR Hrvatske koje se odnosi na reproduktivnu proizvodnju ne zadovoljava i to u odnosu na broj rasplodnih grla

Mr Petar BOSNIĆ, dipl. inž., Republički komitet za poljoprivredu i šumarstvo
Marijan JANEŠ, dipl. inž., Poljoprivredni centar Hrvatske Zagreb

Broj rasplodnih grla u SR Hrvatskoj tijekom 1980. godine

Kategorija svinja	Društveni sektor		Individualni sektor		Ukupno komada
	kom.	%	kom.	%	
Krmača i suprasnih nazimica (ukupno)	23.724	10,06	212.020	89,94	235.744
— krmača	18.740	8,64	198.113	91,36	216.933
— suprasnih nazimica	4.992	26,54	13.819	73,46	18.811
Nerastova	903	15,64	4.870	84,36	5.773
U k u p n o	24.627	10,20	216.890	89,80	241.517

Od ukupno 235.744 komada krmača i suprasnih nazimica svega je 23.724 grla ili 10,06% na društvenom sektoru proizvodnje, dok se 89,94% ili 212.020 krmača i suprasnih nazimica nalazi u posjedu individualnih proizvođača. Prosječno jedna krmača godišnje oprasi svega 13,94 komada prasadi ili svedeno na broj legala u godini dana, dobije se proizvodnja po jednoj krmači od 1,39 legala. Navedeni proizvodni rezultati bili bi i niži ukoliko bi se proizvodnja prasadi i broj legala računao samo za grla na individualnom sektoru.

Proizvodnost rasplodnih krmača društvenog sektora je veća i kreće se za reproduktivna proizvodna obilježja kao i kod kvalitetnih uzgoja u zemljama sa razvijenom svinjogojskom proizvodnjom.

Plodnost krmača zadovoljava i prosječno se po jednom leglu oprasi 9,47 žive prasadi a zaluci se od krmače 8,03 prasadi, a za ukupan broj krmača društvenog sektora indeks prasnja za period od jedne godine iznosi 2,20.

Broj suprasnih nazimica na individualnom sektoru u odnosu na broj krmača kreće se u procentima sa 6,17% te se na temelju ovako malog broja nazimica koje se tokom godine uključuju u proizvodnju ne zadovoljavaju potrebe za remontom isključenih krmača. Postojeće krmače koje su u proizvodnji stare su, zbog takvog načina korištenja ne postižu se odgovarajući proizvodni rezultati u odnosu na broj legala i živooprasene prasadi. Gotovo su sve krmače individualnih proizvođača višepasminski neplanski proizvedeni križanci, izvan su kontrole selekcijske službe osim 604 komada rasplodnih krmača, niske su proizvodnosti, nepoznatog pasminskog i genetskog proizvodnog potencijala, a drže se u ekstenzivnim uvjetima i ishrana je neodgovarajuća.

Na društvenom sektoru proizvodnje godišnji remont krmača iznosi 37,5% što znači da proizvodno iskorištavanje krmače traje 2,67 godina, da se u toku proizvodnog vijeka po krmači dobije 5,87 legala i da se na optimalan način koristi genetski potencijal krmača određenih pasmina i međusobnih križanaca u odnosu na broj legala, strukturu uzastopnih legala te se izlucena grla mogu popunjavati s kvalitetnim rasplodnim nazimicama.

*Matična i proizvodna rasplodna grla individualnog i društvenog sektora obu-
hvaćena selekcijskom kontrolom u 1980. godini.*

P a s m i n a	nerastovi			društva			krmače			nazimice			Ukupno	
	društva sektor kom.	indiv. sektor kom.	ukupno kom.	društva sektor kom.	indiv. sektor kom.	ukupno kom.	društva sektor kom.	indiv. sektor kom.	ukupno kom.	društva sektor kom.	indiv. sektor kom.	ukup. kom.	Ukupno krmače nazimice nerastovi kom.	
Vel. jorkšir	115	68	183	1769	64	1833	847	71	918	2932				
S. landras	158	83	241	1903	227	2130	959	113	1072	3443				
H. landras	51	9	60	173	—	173	—	—	—	233				
NJ. landras	50	107	157	116	313	429	90	278	368	954				
B. landras	18	—	18	26	—	26	—	—	—	44				
Hempšir	3	—	3	—	—	—	—	—	—	3				
Durok	4	8	12	—	—	—	—	—	—	12				
Križanci	54	79	133	12884	—	12884	2479	—	2479	15496				
U tipu landrasa	—	—	—	1869	—	1860	617	—	617	2486				
Ukupno	453	354	807	18740	604	19344	4992	462	5454	25605				

U ovom momentu ne mogu se očekivati znatnija proizvodna poboljšanja na dijelu individualnog sektora, jer se za potrebe razmnožavanja upotrebljavaju nerastovi bez poznatog porijekla i nerastovi koji su izvan zdravstvene kontrole. Svega 14% nerastova koji se nalaze u proizvodnji na individualnom sektoru imaju poznato porijeklo. U zadnjih nekoliko godina pristupna je tendencija smanjivanja broja licenciranih i sa pedigreom kupljenih nerastova. Svega 3 — 4% krmača i nazimica u privatnom posjedu obuhvaćeno je umjetnim osjemenjivanjem. Širenjem umjetnog osjemenjivanja svinja sa spermom kvalitetnih nerastova osim što bi se suzbijale određene stočne bolesti, veoma se efikasno može utjecati na promjenu pasminskog sastava, ukupne proizvodnosti grla kao i na kvalitetu proizvodnje u zemaljskom svinjogojstvu.

Društvene svinjogojske farme imaju nerastove sa punim porijeklom, koji potječu od poznatih roditelja, a od ukupnog broja nerastova 65% rasplodnjaka je testirano ili je djelomično testirano na jedno od važnih proizvodnih svojstava. U provedbi vlastitih programa križanja za proizvodnju križane prasadi za tov na farmama se koristi cca 17% nerastova križanaca. U društvenim uzgojima svinja na jednog se nerasta drži 52,40 krmača i nazimica, dok se jednim nerastom godišnje oplodi 115,30 plotkinja.

Proizvodni rezultati koji se odnose na ekonomičnost tova i kvalitet utovljenih svinja, a koji mogu služiti u selekcijske svrhe, postoje samo na društvenim farmama, dok se i za tovljenike proizvedene u kooperativnoj proizvodnji prate djelomično navedeni pokazatelji, ali se ne mogu koristiti radi unapređivanja proizvodnje, jer za ove svinje koje su nakupljene iz različitih proizvodnih područja Hrvatske i nekih republika ne raspolaže se niti sa osnovnim podacima.

Zbog čestih promjena u sastavu i kvaliteti krmnih smjesa proizvodni rezultati u tovu osciliraju i ne mogu se kao vjerodostojni takvi pokazatelji prihvatiti. U prosječnim proizvodnim uvjetima dnevni prirast se postizavao do 600 grama, utrošak krmnih smjesa za 1 kg prirasta iznosio je od 3,5 kg do 4,20 kg hrane, isporučene težine tovljenika nisu prelazile iznad 100 kg žive vage. Ovisno o postignutim dnevnim prirastima različito je trajao i period tova svinja.

Kvaliteta zaklanih tovljenika vrednovana prema količini mesa dostigla je za sada određeni nivo i ne pokazuje tendencije koje bi išle na daljnje poboljšanje mesnatosti svinja. Postoje razlike između kvalitete tovljenika između društvenih svinjogojskih farmi kao i kvalitete između tovljenika proizvedenih u kooperativnoj proizvodnji. Mesnatost zaklanih svinja za koje se utvrđuje kvaliteta na liniji klanja u SR Hrvatskoj je nešto manja od jugoslavenskog prosjeka i iznosila je u 1980. godini 38,18% mesa u polutkama. U taj podatak uključeni su tovljenici iz drugih republika. Tovljenici sa društvenog sektora imaju 40,30% do 41,00% mesa u polutkama dok tovljenici iz kooperativne proizvodnje postižu od 37% do 38% mesa u polovicama.

Od ukupnog broja rasplodnih krmača, nazimica i nerastova nalazi se 25.605 grla ili 10,60% pod djelomičnom kontrolom ili kontrolom u cjelini od strane selekcijske službe. Broj rasplodnih grla koji udovoljava kriteriji-

ma za aktivnu populaciju kao matična grla čistih pasmina koja se mogu koristiti u postupcima selekcije u uzgoju u čistoj krvi ili u planskom križanju iznosi 7.999 komada ili 3,31% od ukupnog broja krmača, nazimica i nerastova. Učešće križanih plotkinja u aktivnoj populaciji krmača i nazimica iznosi 61,95% a plotkinja križanih u tipu landrasa 10,03%, ili ukupno križanih krmača i nazimica ima 17.849 komada ili 79,98%. Od čistih pasmina najzastupljenija je pasmina švedski landas i veliki jorkšir te njemački landras.

Od 1980. godine započelo se je sa provedbom testiranja rasplodnih nerastova na vlastitu proizvodnost na društvenim farmama prema jedinstvenoj metodologiji za postupak testiranja kao i za izračun postignutih rezultata i uzgojnih vrijednosti nerastova. Proizvodni kapaciteti testnih stanica mogu podmiriti potrebe za ispitanim nerastovima društvenih svinjogojskih farmi, a do cca 300 komada nerastova preostaje za potrebe ugovorene proizvodnje. Godišnje se može staviti u test ukoliko se koristi pun kapacitet testnih stanica 1095 grla, a od toga se može proizvesti sa pozitivnim rezultatom testa od 60% — 70% nerastova stavljenih u test. Međutim postojeći se prostor testnih stanica ne koristi optimalnim kapacitetom, te na ovim poslovima nema u potrebnoj mjeri koordinacije između farmi.

Rezultati testa nerastova po pasminama u 1980. godini

P a s m i n a	Broj nerastova	Dužina trajanja testa dana	Dnevni prirast gr	Utrošak hrane za 1 kg pri- rasta kg	Debljina leđne slanine mm
V. jorkšir	165	82	854	2,94	26,3
švedski landras	62	85	826	3,11	26,2
njem. landras	13	77	901	3,03	24,6
hol. landras	26	82	857	3,01	27,4
belg. landras	28	82	855	2,83	22,8

Postignutim rezultatima možemo biti zadovoljni, posebno ako znamo da je u toku 1980. godine bilo vrlo velikih problema u kvaliteti hrane, koja je uvjetovala velike oscilacije u ostvarenim rezultatima po pojedinim svojstvima u odnosu na grupe životinja.

U postojećoj proizvodnji nema dovoljno individualnih robnih proizvođača koji se bave proizvodnjom prasadi i držanjem matičnih krmača, a koje imaju status uzgoja koji se nalazi pod kontrolom. Dio robnih proizvođača koji su se specijalizirali za držanje krmača i proizvodnju prasadi, proizvodi merkantilnu prasadu za daljnji tov, a ne za daljnju plansku reprodukciju rasplodnih grla. Individualni sektor proizvodnje u razvoju svinjogojstva u odnosu na selekciju, plansku proizvodnju rasplodnog materijala treba uklju-

čiti, kako bi na taj način djelomično pokrili razlike između ukupnih potreba na rasplodnom materijalu u Republici i mogućnosti proizvodnje društvenog sektora.

Daljnji razvoj svinjogojstva a koji se odnosi na uzgoj i selekciju uzimajući u obzir sve prisutne tendencije u poljoprivredi na individualnom sektoru, zahtjeve za svinjskim mesom na domaćem i inozemnom tržištu, trebalo bi kontinuirano dugoročno usmjeriti na slijedeće najvažnije mjere, koje će utjecati i doprinijeti povećanju svinjogojske proizvodnje i kvalitete u proizvodnji i preradi svinjskog mesa.

Primjenjivati u praksi Program gojdbene izgradnje svinja, tako da se među društvenim farmama izvrši specijalizacija i podjela u odnosu na držanje pasmina, sistem uzgoja i proizvodnje rasplodnih nerastova i nazimica radi mogućnosti planske proizvodnje križanih svinja za daljnji tov i proizvodnju. Individualni proizvođači bi u sistemu industrijske kooperativne svinjogojske proizvodnje bili također specijalizirani proizvođači prasadi za tov na bazi određenog broja krmača dobivenih iz kvalitetnog uzgoja sa društvene proizvodnje kao i proizvođači utovljenih svinja za klanje.

Proizvodni cilj koji se odnosi na proizvodnju društvenog sektora i organiziranu kooperativnu proizvodnju sa individualnim proizvođačima mora biti isti te da se kroz poboljšano iskorištavanje reproduktivnih kapaciteta krmača i nerastova godišnje dobije po krmači 2,20 legala, proizvede 18 komada tovljenika ukupne težine 1980 kg žive vage, odnosno da se tovljenici tove do završne težine od 110 kg. Radi ostvarivanja planskih zadataka u svinjogojstvu za oba sektora proizvodnje godišnja stopa rasta broja krmača bila bi 3%, tako da bi na kraju srednjoročnog razdoblja 1985. g. njihovo učešće u ukupnom broju krmača iznosilo od 20 — 25%, a samo društvenog sektora 20% ili cca 48.000 krmača.

I u zemaljskom svinjogojstvu na široj populaciji svinja provoditi određene mjere koje će voditi ka postepenoj izmjeni pasminskog sastava svinja, povećanoj proizvodnosti grla i to primarno putem korištenja odobrenih nerastova poznatih proizvodnih svojstava te uvođenjem i širenjem u proizvodnim rajonima umjetnog osjemenjivanja krmača i nazimica.

U provedbi programa uzgoja svinja i testiranja rasplodnjaka i nazimica posebno se treba vršiti selekcija i ispitivanje na osobine koje utječu na ekonomičnost proizvodnje i to na utrošak hrane za kilogram prirasta, na dnevni prirast, na kvalitetu polutki, a posebno na mesnatost svinja i na ukupni sadržaj mesa i kvalitetu mesa. Radi navedenog potrebno je izgraditi i osposobiti nove kapacitete testnih stanica.

Ovi su zahvati koji se moraju poduzimati u cilju unapređivanja povećanja proizvodnje kontinuirani i dugotrajni i za njihovu realizaciju potrebna su adekvatna financijska sredstva, organizirana stručna služba te zajednička ulaganja sredstava radi jedinstvene provedbe programa uzgojnog rada u svinjogojstvu. Sistemskim mjerama potrebno je dio sredstava za razvoj i selekciju osigurati kao bespovratna sredstva koja bi u ovoj fazi stupnja razvoja svinjogojstva veoma efikasno utjecala na brži i kvalitetniji napredak.

Najneposrednji oblik samoupravnog i dohodovnog povezivanja individualnih proizvođača svinja i društvenog sektora na poslovima selekcije svinja je tehnološko proizvodno povezivanje putem plasmana visokovrijednog rasplodnog materijala robnim proizvođačima svinja, te korištenja proizvodnih efekata kao rezultat rada proizvođača svinja sa društvenih farmi, učešća stručnih i naučnih institucija i ulaganja društvenih sredstava.

Postojeća svinjogojska proizvodnja društvenog sektora je realna osnova da se planovi razvoja koji se odnose na selekciju i gojdbenu izgradnju svinja uz ostale potrebne pretpostavke mogu i realizirati. Orijentacija mora biti na vlastiti proizvođačko-uzgajачki rad bez zavisnosti od uvoza rasplodnih grla iz inozemstva, osim u slučajevima konkretnih proizvodnih ciljeva i planske primjene i korištenja određenih novih pasmina svinja ili produktivnih grla postojećih pasmina, koje se već nalaze u proizvodnji.